

VARRIMASSA

Neta Kiviniemi

VARRIMASSA

Neta Kiviniemi

2. painos

Kirjoittaja:

© 2016 Neta Kiviniemi, neta.kiviniemi@gmail.com

Taitto ja kannen maisemavalokuva:

© 2016 Graafinen suunnittelija Anssi Toivanen, www.attoivanen.fi

Kansikuva:

Näkymä Tupavaaralta Nuottamajärvelle (oik.) ja Paavisjärvelle.
Taustalla Inarijärvi. 2014.

Annikin nuoruuskuva, Heinosen valokuvaamo, 1954 tai 1955.

Kustantaja:

BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja:

BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN 978-952-330-707-0

VARRIMASSA

Pala Ailin ja Ellertin elämänkaaresta	7
Ailin koti Nuoranjuhanissa	7
Ellertin koti Junnu-Matissa	16
Yhteisasumista	24
Jutturinki	28
Evakkoon	31
Ellertin perheen oma koti	35
Annikki varrii aikuisuuden kynnykselle	46
Varhaisimmat muistikuvani	46
Aran lapsen pelkoja ruokittiin	48
Elämänpiirini alkaa laajeta	53
Kaikki aistit valppaina	59
Kulppungassa	63
Eilavaina	67
Toinen talvi Kulppungassa	70
Virkun taistelun jälkeen turvapaikkaan	77
Uuno kalastaja ja sakemannit	81
Varrimisleikit vaihtuvat todeksi	85
Mutkan kautta kohti Ylivieskaa	89
Ojakylän Kuovilaan	92
Evakkolasten ongelmia	97
Uusia tuttavuuksia	102
Paluumatka kotiin	110
Elämää Kesäpaikassa	113
Koppelon koulussa	122
Ensimmäinen kesäloma	131
Toisen kerran asuntolaan	137
Koulusta lomilla	145
Teppolan sisarukset	153
Joululoma oudossa paikassa	157

Opettajan romanssi	161
Vierailuja	164
Talvituvalta Kesäpaikkaan	168
Opettaja Niilo Sinkko	174
Tässä vaiheessa varrin kotoa maailmalle	177
Vihanen Seppänen	184
Kotitalouskoulussa	187
Kauhua kesäkirkolla	192
Ongelmia	196
Hapuilua seurusteluun	200
Kaamasesta Inariin	205
Kemikalikauppaan	218
Kohtalo osoittaa varrimissuunnan	223
Kirjan henkilöt	228
Lähteet	229
Kartta	230

PALA AILIN JA ELLERTIN ELÄMÄNKAARESTA

AILIN KOTI NUORANJUHANISSA

Kesäisin Uno Waenerberg kuljetti veneellään postia Ivalosta Inariin, ja samalla myös ihmisiä. Monilla oli asiointia kirkonkylällä, ja saattoipa kauniina kesäisenä päivänä joku lähteä ihan vain huvimatalle. Joskus joukkoon liittyi kauempaa tulleita matkustajiakin. Mikäpä heidän oli veneessä istua. Lapin kesä tarjosi kauneintaan. Juhannuksen aikaan joen rantaniityt loistivat tuhansista kulleroista. Paikallisille hyvinkin tuttu näky, mutta vieraampia kulleroiden paljous suorastaan häikäisi. Kultaisella virralla oli upeat rannat. Vene lasteineen kulki eteenpäin ja sen keula puhkoi kirkkaaseen veteen vähitellen umpeutuvan jäljen.

Kun Viekkalan talot jäivät taakse, alkoi alue, johon virta oli puskenut hiekkapohjaan useita uomia, muotoillut Kokko-, Pikku- ja Lammassaaret. Kokkosaaren kohdalla, joen länsirannalla, oli ensin Lammasniemi, sitten konelon ja Mustajoen yhtymäkohta, missä Ivalojoki nielaisi lännestä käsin lisävoimaa, kiersi kohta Kokkosaaren kärjen ja kääntyi sitten Inaria kohti. Näin karttaan piirtyi Koppelon Kiviniemi. Pysähdyspaikka. Ivalosta päin venereitti siihen kulki Pikku- ja Lammassaarten välistä.

Postiveneen rantautuminen toi Kiviniemen asukkaiden arkeen mielenkiintoisen poikkeaman. Postia oli mukava odottaa ja kenties saada. Harvoin nähty tuttava, tai jopa sukulainen saattoi olla veneen kyydissä. Mukana olleista oudoista matkaajista henki kiehtova tuulahdus kauempaa, erilaisista oloista.

Pysähdystauon jälkeen vene oli jälleen vesillä, keula pohjoista kohti, Nirvamellan, Romoniemen ohi, ja kohta joen suistoalueen lukuisat saaret

jäivät vasemmalle. Sitä reittiä kulkiessa Ivalojoeki vaihtui melkein huo-
maamatta Inarijärveksi. Vene töyssähti kohta Veskonien rantaan

Kirkonkylä ei ollut vielä lähelläkään, niinpä Veskoniemessä ei liioin
aikailtu, vaan matka jatkui. Maisema muuttui kertatehtävällä toisenlaiseksi,
kuin se oli ollut joella. Nuoransuuselän takaa näkyi Akku, pienehkö tun-
turi. Saarten kalliorannat karuudessaan hivelivät silmiä. Rantoihin oli
kuin viskottu eri kokoisia kiviä, suuriakin. Ensikertaa matkaava nais-
turisti nautti näkymästä. Paikkakuntalainen kujeili vieressään istuvalle:

– Pelottaako, ko kohta jouvumma kaikki nuorhan.

– Pelottaahan se, ko nuorassa jouvumma olemhan vielä niinki kau-
von, toinen vastasi virnistäen.

Kuuloetäisyydellä istuva naisturisti katsoi kysyvästi Unoon.

– Inarijärvestä nuoraksi sanotaan pitkää salmea, ja kohta olemme
Mahlattinuorassa, Uno selosti selkeällä matkanjohtajan äänellään.

Mahlatti oli iso saari mantereeseen kupeessa, lähes peninkulman pitui-
nen. Mahlattinuoraan mahtui kyllä pari varsinaista salmeakin. Niistä
ensimmäinen oli Kivisalmi. Ikään kuin suurena varoitusmerkkinä uhkaa-
vasta vaarasta, salmen oikeanpuoleisella rannalla törrötti valtavan kookas
kivenjätkä. Salmessa näkyi veden pinnan yläpuolella useita kiviä, ja
pinnan alla niitä kiviä vasta olikin, vaarallisia, koska ne peittyivät juuri
ja juuri veden alle. Kovin näytti pääsemättömältä paikalta. Salmen läheis-
syydessä veneen olikin pysähdyttävä. Kokenut Uno ohjasi veneen mante-
reen puoleisen rannan kupeeseen, ihan ison vedenalaisen kiven viereen,
oikeaan kohtaan. Siitä taitavasti sauvoen vei kyydittävänsä turvallisem-
malle nuoralle. Käynnisti moottorin, kun matkan pahin paikka oli takana.

Nuora leveni Vuoriaisen kohdalla, ja kapeni vasta Karvasalmessa.
Salmen nimestä voi päätellä, että sillä kohtaa saattoi olla saaren ja man-
tereeseen välinen uintipaikka poroilla, ehkäpä muillakin eläimillä. Tässä
jos arvasi katsoa, näkyi jo Saijetsin talo, joka hävisi vielä hetkeksi pienen
Heinäsaaren taakse. Nuoransuuselällä vene kääntyi kohti rantaan, mat-
kustavaisten levähdys- ja evästyspaikkaan.

Niemen keskiosa oli vihreää kenttää, joka oli tärkeä heinien niitto-
kohde, siihen ei sopinut päästää lehmä. Aamuisin talon lehmät ohjattiin
aidan taakse metsään, suurelle laitumelle. Ennen iltatyönsä lehmät tulivat
kellokkaan perässä aidan veräjälle, siihen olivat oppineet.

Rakennukset sijaitsivat kallioisella rannalla, missä ei ollut puita, ei pensaita, joten pihapiirissä sääskistä ei ollut kovinkaan suurta haittaa. Päärakennuksen ja aitan seinille oli sivelty punamultaa.

Porstuan jokaisella seinällä oli ovi. Suoraan edessä oli pikkukamari, se toimi ruokakomerona. Oikealla oleva kamari oli matkalaisten yöpymistä varten. Vieraskamarissa oli valkeaksi rapattu kakluuni, seinillä tapetit ja ikkunoissa pitsiverhot. Porstuassa vieras näki heti ensi silmäyksellä, että leveimmästä ovesta käytäisiin tupaan

Tuvan oikeanpuoleista nurkkaa hallitsi iso, kivinen avotakka, jonka yläosa oli muurattu tiilistä. Takasta lähtien ikkunattomalla seinällä oli ensin kaksiovinen astiapiironki, lopulle seinää oli asetettu vahvojen puutappien varaan leveä avohyllykkö. Jo rakennusvaiheessa seiiniin, ja takan lähellä olevaan kurkihirren osaan oli näverretty koloja isoille puutapeille, joiden varaan voi ripustaa vaatteita. Kun sisään astuja katsoi ylös, hän näki kolmiosaisen kauniin katon. Kaksi vahvaa kurkihirttä kannatteli vierä viereen asetettuja sileiksi vuoltuja pöllejä. Astiakaapin kohdalla katossa oli kaksi leipäortta.

Nuoralaisten kesäpaikka sijaitsi Ivalo-Inari vesireitin puolivälissä. Se toimi eräänlaisena kievarina. Siellä oli tarjolla syötävää ja juotavaa. Matalissa puupytyissä hapatetulla viilillä oli suurenmoinen maine, ja se kävi hyvin kaupaksi. Jos joku halusi ostaa vaikkapa tupakkaa, kahvia, tai muuta, aittakaupasta löytyi Norjasta rahdattuja tuotteita.

Talon naiset olivat käsityöihmisiä. Puisia lankarullia oli tyhjentynyt vuosien varrella paljon. Niitä oli pujotettu vahvaan naruun. Rullanaru ylsi etuseinästä peräseinään. Usein matkustajille kehittyi kisa siitä, kuka arvaisi lähimmäs rullien määrän. Veikkasivat, joku ryhtyi sitten laskemaan. Oikea tulos oli lähes sataviisikymmentä.

Matkalaisten yhdeksi ohjelmanumeroksi oli muodostunut myös Unon ja pienen pojan yhteistyö. Nytkin he seurasivat mielenkiinnolla raamatuläksyn kuulustelua. Jo edellisenä kesänä Uno oli viehätynyt toisella kymmenellä olevan Matin lahjakkuuteen. Hän oli kannustanut Mattia lukemaan raamatua. Uno laittoi setelin raamatun väliin, paikkaan, mihin saakka antoi uuden läksyn. Jokaisella käyntikerrallaan Uno tenttasi. Matti selvisi aina loistavasti kuulustelusta ja sai palkkioksi setelin. Uusi seteli raamatun välissä odotti seuraavaa kuulustelua. Nuoranjuhanin Matilla oli uskomattoman terävä muisti ja ymmärrys.

Aili hää räsi Neeta-tätinsä apuna. Kun kukin sai tarvitsemansa, väki purkautui vähitellen tuvasta. Aili jäi seuraamaan ikkunasta, kuinka vene irtautui rannasta ja kääntyi Inaria kohti. Ailin haave oli päästä jonakin päivänä Unon kyydissä kirkolle. Muttei hän kauan malttanut siinä haaveilla. Astiat oli tiskattava. Puiset viilipytyt saivat huolellisen käsittelyn. Pesun jälkeen Aili laittoi niihin katajan oksia ja kiehuvan kuumaa vettä, niin kuin oli opetettu. Pilvettöminä päivinä hautuneet pytyt saivat kivahtaa myös auringossa.

Luoja oli suonut Ailille kauniin lauluäänen. Työskennellessään hän lauleli. Lukemaan, laskemaan ja laulamaan Aili oli oppinut Katekeetta Laura Lehtolan kiertokoulussa.

Saijetsit asuivat nuorassa vain kesäisin, talveksi he varrivat lehmineen Nuottamajärvelle. Asumusten välille kertyi maitse kuutisen kilometriä. Vesitie oli hieman pitempi. Vene vain tuli jättää Paavisjärven rantaan, josta taloon oli lyhyt kävelymatka.

Kun Nuoranjuhanin isäntä Juhan Petteri talvisin kuljetti pororaidoilla tavaraa inarilaiseen kauppaan Ruijan Reisivuonosta, hänen puolisonsa Aili Maria hoiti sillä aikaa porotalouteen kuuluvia tehtäviä, elikkä kävi porometsässä. Kotityöt olivat etupäässä Neetan ja Ailin huolena. Vanhin lapsista, Anni, selviytyi rivakasti ulkotöistä. Matti, Pekka ja Eino olivat vielä poikasia. Nuorimmainen, Aune, oli vasta toisella vuodellaan.

Juhan Petteri toi Ruijan reissuilta muutaman pulkallisen tavaraa myös itselleen, ja toimi aittakauppihana. Hänellä oli muutamia sellaisiakin asiakkaita, keiden kanssa käytiin erikoista kauppaa. Ostosten maksuksi joku lupasi tehdä ahkion, toinen veneen, tai jonkin muun tarvikkeen. Toisinaan joku rahaton ostaja lupasi tulla muutamiksi päiviksi heinäntekoon. Se toimi hyvin. Sellaiseen järjestelyyn kauppias ja asiakas olivat tyytyväisiä. Kun oli useita lehmiä, eikä ollut peltoja, heinien keruu oli työlästä. Heinää niitettiin jängiltä, pitkienkin matkojen päästä. Ylimääräinen apu siihen työhön tuli aina tarpeeseen.

Nuoranjuhanilaisten lähinaapurit asuivat useiden kilometrien päässä, Kankiniemessä. Kankiniemen emäntä, Karisaaren Anna, oli Juhan Petterin sisko, joten sukulaisvierailuja tapahtui puolin ja toisin. Kankiniemessä oli kolme kaunista tyttöä. Heistä keskimäinen oli lähinnä Ailin ikää, vain vuotta nuorempi.

Nuoran Matti oli ihmelapsi, hämmästytti niin vieraat, kuin kotiväkensäkin. Matti koversi puusta kaikenlaista. Talven mittaanhan oli aikaa

askarrella. Pieniä pyttyjä, ahkioita ja vaikka mitä. Ne olivat huolella tehtyjä kauniita esineitä.

Matti sai päähänsä tehdä hiirennahoista vierkin neljäntuulenlakkiinsa. Pohdiskeli, jos hän pyydystää hiiren liskulla, nahka voisi vioittua. Niinpä Matti laittoi syötin hiirenkolon lähelle, odotti siinä hiljaa, kärsivällisesti, ja salamannopeasti sieppasi niskasta syömään saapuneen hiiren. Tappoi sen nahkaa vioittamatta. Nylki hiiret, kuivasi ja käsitteli nahkat. Sitten ompeli niitä yhteen, ja erikoinen, omatekoinen lakin vierki oli valmis.

Kesäpaikassa Matti puuhasteli Kellariniemessä. Vähin erin hän kantoi sinne kalanperkuujätteitä, lehmänlantaa, mitä milloinkin, eli kompostoi. Lopulta hän sai muokattua sinne oman pienen perunamaan.

Kaikki luontoon liittyvä kiinnosti Mattia, hän kulki aina tarkkailevin silmin. Ollessaan siskonsa kanssa marjassa Juppuravaaran rinteellä, hän näki siellä pienen kuusen. Se oli kuin ihme, kuusirajahan oli lähellä Ivaloa. Matti halusi toistekin kipaista katsomassa orpoa puuta, joka sinnikkäästi elää kituutti sille vieraassa ympäristössä. Hän mietiskeli, kauankoohan se jaksaa elää.

Pienehkö Kiurusaari näkyi talon rantaan. Se piti kiertää mentäessä veneellä Paavisvuonon suuntaan. Saaren ja mantereen välinen salmi oli kovin matala ja kivinen. Kiertomatka ei ollut pitkä, mutta Matti oli mietiskellyt asiaa, ja erään kerran sanoi toiveensa:

– Ahappa tuosta salmesta pääsis venhellä.

Toimielias kun oli, Matti päätti tehdä asialle jotain. Matalilla harteillaan poika kantoi salmen rantaan työkalut, aloitti sitten aherruksen. Hän siirteli lapiolla pienempiä kiviä ja soraa. Muutamiin isompiin kiviin hän tarvitsi kankea, ja vahvemman henkilön apua. Ruoppaustyö kävi pikumiehelle niin tärkeäksi, että hän meni salmeen melkein joka päivä, ja uurasti siellä innoissaan. Tuskin malttoi käydä välillä syömässä. Eräänkin kerran muu perhe odotti pientä työmiestä syömään, kun ei alkanut kuulua, Aili lähti katomaan, että oliko tapahtunut jokin vahinko.

– Mikset tule syömhän, Aili tiedusteli.

– Na, on kiire, minun pittää saaha tämä valmhiksi ennen syksyä, Matti vastasi.

– Jos et saa, voithan jatkaa sitte ens kesänä.

– Ens kesäksi en sitä kyllä jätä, Matti sanoi päättävästi, ja lähti siitä siskonsa perässä kotiin.

Matin piti ehtiä paljon muutakin. Raamatun lukeminen oli hänelle tärkeää. Kun Waenerbergin Uno poikkesi, Matti osasi taas läksynsä hyvin ja sai siitä palkkion. Raamattua oli vielä jonkin verran jäljellä. Matti uskoi pääsevänsä raamatun läpi ennen vesikelien päättymistä.

Elokuussa Laura Lehtola tuli pitämään kiertokoulua. Se oli Matille niin mieleinen juttu, että ruoppaustyöhönkin tuli tauko. Perheen lapsille Laura Lehtola oli tullut tutuksi jo edellisillä käynneillään. Katekeetta tavaroineen majoittui vieraskamariin, sehän ei ollut perheen käytössä. Lapsista tuntui juhlalliselta mennä sinne kouluun.

Emäntä oli viimeisillään raskaana. Isäntä oli Anni tyttärensä kanssa kalassa, ja Neeta oli käymässä jossakin. Koulutuntien loputtua Laura tuli lasten kanssa tupaan, siellä ei ollut emäntää, valmis ruoka oli kyllä pöydässä. Ruokailun jälkeen Laura ihmetteli emännän poissaoloa ja lähti etsimään. Etsi kaikista mahdollisista paikoista, eikä löytänyt. Lähti kohta uudelle etsintäkiekkokselle. Teki tarkempaa työtä. Löysi kadonneen yhdestä navetan hinkalosta. Emäntä oli laittanut heinien päälle itselleen vuoteen. Laura arvasi, että synnytys oli alkamassa, ja touhusi emännän siitä vieraskamariin. Kouluahan voi pitää hyvin tuvassakin.

Kulkiessaan opetusmatkoilla laajan pitäjän perukoilla, Laura oli kohdannut monenlaisia tilanteita, joihin hänen apunsa oli ollut tarpeen. Kätilön tehtäviäkin eteen oli sattunut muutamia. Nytkään Laura ei häkeltynyt. Kiireesti hän laittoi tulen vesipadan alle, ja varmoin ottein hoiti kaiken. Poikalapsi syntyi. Oli elokuun viimeinen päivä vuonna 1922, Arvin päivä.

Koulu kesti kolme viikkoa. Matti huomioi, että opettajan kynälaatikon kansi oli vähän haljennut. Hän päätti nikkaroida uuden, aloitti työn heti opettajan lähdettyä. Valmiin laatikon kanteen hän koversi taitavasti koristeita, värjäsi penaalin marjoilla, ja paketoi sen odottamaan. Matin ruoppaustyökin edistyi. Sitten Matti oli mielissään, kun Kiurusaarensalmesta pystyi kulkemaan veneellä.

Talveksi perhe varri tapansa mukaan Nuottamajärvelle. Huhtikuu oli loppuillaan, kun pienelle Arville tuli korkea kuume. Aivokuume oli raju, eikä hellittänyt otettaan. Sitten äkisti sairastui myös Matti. Kuumehoureessaan puhui muun muassa pienestä kuusestakin. Vähän ennen kuolemaansa Matti toisteli:

– Arvi, oota, älä jätä minua.

Arvi jätti. Hän lähti edellä, Matti seuraavana päivänä. Arvi oli vasta hieman vajaa kahdeksan kuukautta, Matti oli täyttänyt maaliskuussa kaksoista vuotta.

– Siksiköhän Matti osas ja kerkes niin paljo, ko hänen elämänsä oli lyhyt, Aili sanoi surullisena.

– Na, niinhän se kyllä, mutta ainaki hyvä muisto Matista jäi, totesi Neeta lohduttavasti.

– Viimi kesänä ehti käyä Raamatunkin läpi, ihmetteli Aili vielä.

Aurinko sulatti päivällä lumen pintaa, yöllä pakkaneen rakenteli siihen kantavan hangen. Aamuvarhaisella Aili pauloitti kenkäänsä, ja suunnisti kohti Juppuravaaraa. Löysi helposti sen pienen kuusen. Kun pojat laitettiin arkkuihin, Aili laittoi niiden päälle kuusenoksia. Samat oksat vietiin sitten haudallekin.

Nuoran Matti, ihmelapsi, oli lyhyen elämänsä aikana hämmästyttänyt kotiväkensä ja sukulaistensa lisäksi myös Nuorassa poikenneet vieraat. Kun Laura Lehtola tuli seuraavan kerran Nuoranjuhaniin, siellä häntä odotti lämmöllä tehty paketti Matilta. Uusi kynäpenaali.

Nuoran Ailillakin oli omat lahjansa, joskaan ne eivät yltäneet samaan mittaan kuin Matin, ei ihmeeksi asti. Osaava ja kerkiävä Ailikin oli. Aivan pienestä saakka hän oli halunnut, ja saanut totutella kaikenlaisiin askareisiin. Iän karttuessa Aili keritsi lampaat, karstasi villat ja kehräsi lankaa. Taito kehittyi, sukkia ja lappasia alkoi valmistua uskomattomalla nopeudella.

Metsässä Aili oli kuin kotonaan. Marjastusaikana Aililla oli ilmiömäisen kova vauhti päällä. Keräämänsä hillat hän säilöi lasitölkkeihin, laittoi aluksi hillojen päälle paksuhkon sokerikerroksen. Syksymmällä lisäsi tölkkeihin vielä muutaman sentin verran puolukkasurvosta. Sillä tavoin laitettuina hillat eivät päässeet pilaantumaan.

Mustikat Aili kuivasi leipäorsien päällä. Matalia laatikoita oli tehty juuri sitä tarkoitusta varten. Talvipaikkaan varrittaessa kuivia mustikoita olikin sitten paljon helpompi kuljettaa, kuin puolukkasurvossaaveja.

Kun ikää karttui riittävästi, Aili pääsi Riutulan kotitalouskouluun, oppimaan lisää valmiutta matkustavaisten passaamiseen. Koulun jälkeen leipomisesta tuli Ailille entistä mieleisempää. Kallionkupeeseen muuratussa ulkouunissa paistuivat hyvin niin leivät, kuin pullatkin.

Toisinaan läheiset kummastelivat, että lieneekö Aililla näkijän lahjoja, vai oliko hänellä vain tavallista parempi päättelykyky, arvataksaan oikein. Kun Aili keskitti ajatuksensa kulloinkin esiin tulleeseen asiaan, niin hän ikään kuin näki kaukana tapahtuvan tilanteen. Oli näkijä, tai ei, joka tapauksessa, kun joku perheenjäsenistä viipyi huolestuttavan pitkään reissullaan, Aili tuumaili läsnäolijoille sen, mikä matkalaista sillä kertaa viivytti. Kaikkien kummastukseksi kotiin palaava kertoi saman ongelman, minkä Ailikin oli jo ehtinyt arvella. Ja sitten uudelleen, taas kun joku ei kotiutunut sovittuna aikana, nuori Aili sepitti syyn. Odotti sitten itsekin jännittyneenä, pitikö ”ennustus” paikkansa. Tapauksia tuli ja Aili tulkitsi.

Aili luki paljon. Työskennellessään mietiskeli kaikenlaista. Ne ennustukset alkoivat kääntyä huoleksi. Aili hätäili mielessään, entäpä jos ne olivatkin oikeita näkyjä, eikä tuollaisen jutun kanssa saisi kujeilla, se saattoi hyvinkin olla syntiä. Uskovaiselle ihmiselle kun ei saanut kuulua vääränlaisia taipumuksia. Joku oli saattanut asiasta mainita, tai sitten Aili itse oli pähkäillyt sitä, tai lukenut jostakin. Aili päättikin hillitä tulkitsemisintoaan. Vaikeahan siitä tavasta oli heti päästä eroon. Mutta, haittasi se ketään, jos joskus innostui, aivan kuin vain vähän leikkimielellä tietämään.

Talon vanhimmat naiset kertoivat usein jälkikasvulle menneistä tapahtumista. Lapset halusivat kulla uudestaan, ja taas uudestaan tarinan kirja-aitasta. Se jännä tosi juttu meni näin: Apajalahden suulla oli pieni saari. Yksi nuoranjuhanilainen pystytti sinne itselleen oman pienen aitan. Käväisi joskus aitallaan. Taas kerran meni saareen ja jätti veneen sitomatta. Mies penkoi tavaroitaan. Aikaa kuluikin enempi kuin hän oli suunnitellut. Rantaan astellessaan mies järkytyksekseen huomasi veneen kadonneen. Kaikesti tuulenpuuska oli kiidättänyt veneen pois. Mies toivoi ihmettä, että joku liikkuisi vesillä siellä päin. Odotti, odotti, eikä ketään näkynyt. Nälkää hänen ei tarvinnut nähdä, olihan niliaitassa vähän kuivaa poronlihaa, saattoipa olla kapakalaakin. No, kun ketään ei tullut, ei näkynyt, mies väsyi odottamiseen, purki aitan, teki siitä lautan ja lähti meloskelemaan. Niin aitta kulkeutui Nuoraan. Pystyttivät aitan sinne, kivien päälle.

Nyt se pienen pieni rakennus oli omistettu lehdille ja kirjoille. Nuoraan oli tullut Kotiliesi ja Suomen kuvalehti niiden ilmestymisestä lähtien, ja lehdet oli säilytetty. Ison nahkakantisen raamatun ja muiden har-

tauskirjojen lisäksi aitanhyllyillä oli hyvässä järjestyksessä muutamia muitakin teoksia. Aili oli innokas lukemaan. Ainahan jäi jonkin verran ylimääräistä aikaa, varsinkin sunnuntaisin.

Työntäyteinen kesä oli taas kerran loppuillaan. Se ei Ailia surettanut, päinvastoin. Talvipaikkaan varriminen tuntui hänestä entistä mieleisemmälle. Sieltä oli lyhyt matka juosta, tai ajaa vaikka porolla Ukonjärvenpään kievariin, postia hakemaan. Sitä ajatellessaan Ailin poskille nousi lämmin puna.

Aili sai huolehtia huushollista melko itsenäisesti. Neeta oli ollut jo jonkin aikaa töissä Inarissa, Waenerbergin Unolla. Waennebergin kaupan yhteydessä oli puhelinkeskus, myös sitä Neeta hoiti. Vuosi 1926 oli loppuillaan. Keskuksen puhelin soi, Neeta vastasi siihen ja tuupertui lattialle. Kohta selvisi toisillekin se kauhea uutinen, että Johan Vihtor Karisaari oli surmattu, kun hän oli ollut suorittamassa poliisin virkatehtävää. Neeta järkyttyi uutisesta niin syvästi, että hän sai sydänlaakin ja menehtyi siihen paikkaan. Poliisihan oli lähtöisin Kankiniemestä, Neetan Anna-sisaren vanhin poika. Suvun uusi vuosi alkoi surullisesti. Kahdet hautajaiset.

ELLERTIN KOTI JUNNU-MATISSA

Koppelon Kiviniemellä eleli sopuisa kyläyhteisö. Mikin isossa talossa kasui paljon väkeä. Vaaran suuntaan meni lehmikuja, jossa lehmät ohjattiin Koppelovaaran alareunan kautta konelon rantaan, mistä karja saattoi porskutella Lammasniemen yhteislaitumelle.

Kun 1800-luvun viimeisillä vuosikymmenillä Ivalojoelle syttyi kultaryntäys, kipinä tarttui myös moneen paikkakuntalaiseen. Jossakin vaiheessa Junnu-Mattikin lähti enojensa kanssa Hangasojalle, koettamaan onneaan. Hän vaurastui. Rakensi oman pihapiirin entisen kotinsa läheisyyteen, lähemmäs joentörmää.

Rannasta pihaan nousijan vasemmalle puolelle jäi talli-, ja navettarakennus. Suoraan edessä olivat aitat ja liiteri. Pihan oikealle laidalle sijoittuvan päärakennuksen ja aitan välistä kuljettiin Mikin kartanolle. Oman lehmikujan Junnu-Matti laati navettansa takaa. Saunaa hänen ei tarvinnut rakentaa, sillä hänenkin perheensä kävi kylpemässä Mikkiläisten tilavassa savusaunassa. Saunamatka oli yhtä pitkä molemmista taloista. Rannassa hohti uutuuttaan korkeakokkainen kaunis vene, jolla kelpasi seilata vaikka Inarilla. Perhe kasvoi, eli hyvin, eikä puutetta ollut mistään. Maatakin Junnu-Matti omisti kohtalaisesti.

Espanjantauti kiersi maailmalla ja kulkeutui myös Lappiin. Sen taudin uuvuttamana Junnu-Matti kuoli joulupäivänä, vuonna 1920. Hänen viidestä lapsestaan vasta Matti ja Kaisa olivat aikuisia. Hilma oli kuusi-toista-, Ellert kolmetoista- ja Eevert yksitoistavuotias. Kustaava emännälle jäi kolme alaikäistä lasta. Isännän vastuu siirtyi Matti Heribertille, jota naapurit alkoivat kutsua myös Junnu-Matiksi, talon mukaan. Matti oli

Varriiställäm tarkoittaa inarinsaamelaisten vuotuismuuttoa kesä- ja talvipaikojen välillä. Annikki varrii hapuillen kohti aikuisuutta. Ei hän täysin koditon ole, silti kodin kaipuu nousee esiin vahvasti. Toistuvat pelot vaikeuttavat hänen elämäänsä. Läheisten ihmisten tukiverkko on tärkeä. Opettaja Hakosalonkin vaikutus Annikin elämässä jatkuu yli kansakoulu ajan.

Kun nuori Annikki liikkuu luonnossa, niin veneen ja veden vuoropuhelu, puron solina ja monet muut äänet muuttuvat hänen päässään musiikiksi.

ISBN 978-952-330-707-0

9 789523 307070